

Alicja Dacewicz

Wilno

Franciszkańskie inwentarze muzyczne z II połowy XVII wieku ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie

Zarys treści

Kwerendy przeprowadzone w Dziale Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie przyniosły odkrycie trzech inwentarzy z II połowy XVII w., w których zostały spisane muzykalia franciszkańskich kapel działających we Lwowie, Drohiczynie nad Bugiem i Przemysłu.

Inwentarze muzyczne franciszkanów z Drohiczyna nad Bugiem i Lwowa (klasztor i kościół pw. Znalezienia Świętego Krzyża) nie były dotychczas w ogóle znane, jedynie inwentarz przemyski z 1677 r. wprowadzono do obiegu naukowego w 1974 r. Nowo odszukany muzyczny inwentarz przemyski w wielu miejscach uzupełnia inwentarz muzyczny przemyski 1677 r., konkretyzując autora kompozycji i skład wykonawczy.

Ponieważ komentarz oraz edycja trzech inwentarzy muzycznych są już dostępne w opublikowanym artykule wydanym w 2012 r. przez Franciszkańskie Towarzystwo Naukowe w krakowskim periodyku „W nurcie franciszkańskim”, w poniższym artykule skoncentrowano się na przedstawieniu środowisk, w których sporządzono wykazy utworów muzycznych oraz na porównaniu repertuarów kapel działających w XVII w. przy klasztorach Braci Mniejszych Konwentualnych we Lwowie, w Drohiczynie i Przemysłu.

Odszukane franciszkańskie inwentarze obrazują preferencje repertuarowe, wielkość obsady, prezentują gatunki muzyczne kompozycji wykonywanych w kościołach i klasztorach franciszkańskich prowincji litewsko-ruskiej w II połowie XVII w. przez kapele wokalnie-instrumentalne wówczas istniejące. Uzupełniają wiedzę na temat dzieł muzycznych takich znanych kompozytorów jak Marcin Mielczewski (1605–1651) czy Marco Scacchi (1602–1662). Wnoszą skromną informację na temat kompozytorów-zakonników franciszkańskich Andrzeja Chylińskiego (koniec XVI w. – po 1658), W. Dembołęckiego (ok. 1585 – między IX 1645 a II 1647), Vincenza Scapitty (1584–1656), podając pojedyncze kompozycje ich autorstwa.

Słowa kluczowe: Lwów, Drohiczyn nad Bugiem, Przemysły, inwentarze muzyczne XVII w., kapele franciszkańskie w XVII w., repertuar kapel franciszkańskich

Keywords: Lviv, Drohiczyn on the Bug, Przemysl, inventories of the seventeenth century music, Franciscan bands in the seventeenth century, repertoire of Franciscan bands

Podczas kwerendy przeprowadzonej w Dziale Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie (Vilniaus Universiteto Bibliotekos Rankraščių skyrius) zostały odkryte trzy inwentarze z II połowy XVII w., w których umieszczono spis muzykaliów franciszkańskich kapel działających we Lwowie, Drohiczynie nad Bugiem i Przemyślu. Zwiększa to znacząco zasób znanych źródeł tego rodzaju, cennych jako dokumentacja życia muzycznego w klasztorach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w II połowie XVII w.¹

Oprawna księga zawierająca inwentarze muzyczne, znajdująca się obecnie w Dziale Rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego pod sygn. F4–(A3862)–36467, była zapewne wcześniej własnością zakonu braci mniejszych konwentualnych w Wilnie. Szczęśliwym zrządzeniem losu źródło się zachowało, pomimo pożarów, które dotknęły konwent wileński w 1737 i 1748 r. oraz ponownie w 1749 r.; spustoszeń dokonanych w kampanii napoleońskiej²; wreszcie, zamknięcia konwentu w 1864 r.³ i zawieruch XX w.

Ponieważ komentarz oraz edycja trzech inwentarzy muzycznych są już dostępne w opublikowanym artykule wydanym przez Franciszkańskie Towarzystwo Naukowe w krakowskim periodyku „W nurcie franciszkańskim”⁴, w poniższym artykule skoncentrowano się na przedstawieniu środowisk, w których sporządzono wykazy utworów muzycznych oraz na porównaniu repertuarów kapel działających w XVII w. przy klasztorach Braci Mniejszych Konwentualnych we Lwowie, w Drohiczynie i Przemyślu.

Franciszkańska prowincja litewsko-ruska w XVII wieku – krótki zarys historyczny

Wiek XVII dla braci mniejszych konwentualnych z terenów Rzeczypospolitej Obojga Narodów był czasem wielu zmian struktur organizacyjnych. Na kapitule generalnej w Rzymie w maju 1625 r. zatwierdzono decyzję o podziale prowincji polskiej. Wcześniej zaś, w październiku 1624 r., generał zakonu Felix Franceschini de Cassia uzyskał od papieża Urbana VIII upoważnienie do przeprowadzenia podziału franciszkańskiej prowincji polskiej i jednorazowego mianowania prowincjałów dla obydwu prowincji, czyli polskiej i litewsko-ruskiej.

Patronem prowincji litewsko-ruskiej obrano św. Antoniego Padewskiego. Generał mianował o. Alberta Ghizę (Gizę) prowincjałem dla nowo powstałej prowincji

¹ B. Przybyszewska-Jarmińska, *Historia muzyki polskiej*, t. 3: *Barok*, cz. 1: 1595–1696, Warszawa 2006, s. 211–213.

² M.A. Dettlaff, *Bracia Mniejsi Konwentualni w Wilnie do 1864 roku*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, mps, s. 158–159.

³ *Rękopisy W. Zahorskiego*, Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas, F.1135, Ap.8, B.10, s. 168.

⁴ A. Dacewicz, *Franciszkańskie inwentarze muzyczne z II połowy XVII wieku*, „W nurcie franciszkańskim” 2012, t. 19, s. 139–170.

litewsko-ruskiej, zaś prowincjałem prowincji polskiej został o. Wojciech Dembołęcki (Dębołęcki), parający się również komponowaniem muzyki.

Na zebraniu kapitułarzy w dniach 1–21 stycznia 1626 r. utworzono cztery kustodie z ośrodkami kustodialnymi w Wilnie, Kownie, Lwowie i Przemysłu:

- kustodia wileńska: Holszany, Postawy, Pińsk, Wilno, Sienno
- kustodia kowieńska: Drohiczyn, Oszmiana, Kowno, Narwiliszki
- kustodia lwowska: Kamieniec, Krzemieniec, Lwów, Halicz, Halicz (rezydencja, pw. św. Stanisława), Międzyrzecz, Gródek, Korzec
- kustodia przemyska: Sanok, Szczepieszyn, Krosno, Biłgoraj, Zamość, Przemysł⁵.

Wkrótce, 5 lipca 1671 r. w Wilnie zakonnicy z klasztorów litewskich z inicjatorem o. Jakubem Franciszkiem Dłuskim zwrócili się oficjalnym pismem do Kongregacji ds. Biskupów i Zakonników o wydzielenie z prowincji litewsko-ruskiej nowej prowincji litewskiej. Utworzenie franciszkańskiej prowincji litewskiej zatwierdziła kapituła generalna w Rzymie w 1683 r., po czym we Lwowie w czerwcu 1685 r. kapituła prowincjalna zajęła się problemami podziału, m.in. na niej spierano się, do jakiej prowincji – ruskiej czy litewskiej – ma należeć konwent drohiczyński⁶. Franciszkańska prowincja litewsko-ruska przetrwała do 1686 r.

W lutym 1687 r. prowincjałem nowej franciszkańskiej prowincji litewskiej został o. Marcyan Michałowski, który m.in. w latach 1675–1679 pełnił funkcję komisarza generalnego prowincji litewsko-ruskiej, a w latach 1679–1682 był jej prowincjałem⁷. 12 października 1685 r. otrzymał znów nominację na komisarza. 26 czerwca 1690 r., po trzyletniej kadencji (1687–1690) prowincjała litewskiego, na drugiej kapitule prowincji litewskiej w Wilnie został gwardianem wileńskim. Prowincja litewska obrała za patrona św. Kazimierza⁸.

Kontekst sporządzenia oraz charakterystyka zawartości woluminu rękopiśmiennego

W latach 1625–1686 prowincjał prowincji litewsko-ruskiej rezydował we Lwowie albo w Wilnie, gdzie wówczas jego siedzibą stawał się miejscowy zakon braci mniejszych konwentualnych. Do obowiązków prowincjała należała coroczna

⁵ Z. Gogola, *Organizacja i działalność franciszkanów na ziemiach polskich w latach 1234–1939*, w: *Franciszkanie i klaryski w Wielkopolsce od XIII do XIX wieku. Katalog wystawy*, Gniezno 2008, s. 14.

⁶ J. Makarczyk, *Kustodia Grodzieńska Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w latach 1687–1832*, Grodno 2006, s. 28–29, 133–134.

⁷ *Ibidem*, s. 30, 124; A.G. Saliba, *I Francescani Conventuali in Russia e Lituania. Documentazione storica (sec. XIII–XX)*, San Gwann 2002, s. 102–103.

⁸ Z. Gogola, *op. cit.*, s. 18.

wizytacja klasztorów prowincji, co jednak ze względu na dość duże odległości i wojny nie było w pełni realizowane⁹.

Część franciszkańskich inwentarzy mienia i wyposażenia zawartych w omawianym tomie rękopiśmiennym została spisana podczas wizytacji o. Marcjana Michałowskiego, komisarza generalnego prowincji litewsko-ruskiej, a część na polecenie innych przełożonych. Także w czasie wizytacji o. Marcjana Michałowskiego, 10 października 1677 r. sporządzono inwentarz muzyczny franciszkańców przemyskich, zachowany we wrocławskiej Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, znany muzykologom już od ok. 40 lat¹⁰. W mniejszym lub większym stopniu o. Marcjan Michałowski musiał mieć wpływ na powstawanie rękopisów inwentarzy dotyczących mienia i wyposażenia konwentów. Prawdopodobnie po jego śmierci zostały one w Wilnie, gdzie zmarł w październiku 1703 r.¹¹

Szerokie kompetencje posiadał również sekretarz prowincji, wybierany na kapitule i zatwierdzany przez generała. Towarzyszył on stale prowincjałowi, prowadził akta prowincji, mógł go zastępować¹². Pod inwentarzami muzycznymi ze Lwowa i Przemysła podpisał się – obok o. Marcjana Michałowskiego – również sekretarz Mikołaj (Nicolaus) Ciechanowicz.

Rękopis wileński zawiera 513 stron, ma format 20 x 33 cm i nie posiada tytułu. Nie wszystkie strony są zapisane. Na rewersie strony 501 czytamy: *Registr Inwentarzew wszystkich Konwentow y Kosciolow Franciszkanskich Ord Min. Con. S. Francisci Prowinciey Ruskiej y Litewskiej wtey Xiędze Spisanych Ex Mandato Admondum Rndi Patris Martiani Michałowski Ministri Prowincialis Russie et MD Lithuaniae. 7. 7bris. 1679.* Po tym wpisie następuje spis treści, który jednak posiada pewne luki.

W rękopisie wileńskim opisano konwenty: Biłgoraj, Drohiczyn, Dzisna, Gorecko, Grodno, Gródek, Halicz (pw. św. Krzyża), Halicz (pw. św. Stanisława), Holszany, Jarosław, Kalwaria Paclawska, Kołtyniany, Korzec, Kowno, Krosno, Krzemieniec, Lwów (pw. św. Antoniego Padewskiego), Lwów (pw. Znalezienia Świętego Krzyża), Łopiennica, Łukoml, Międzyrzecz, Narwiliszki, Olkieniaki, Oszmiana, Pińsk, Połock, Postawy, Prozoroki, Przemysł, Sanok, Sienno, Szczepreszyn, Udział, Wilno (pw. św. Mikołaja), Wilno (pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny), Witebsk, Zamość.

Nie wszystkie opisy konwentów są datowane. Najwcześniejsze relacje pochodzą z 1665 r. (Lwów, pw. Znalezienia Świętego Krzyża; Przemysł; Sanok), a późne z 1680 r. (Korzec; Wilno, pw. św. Mikołaja; Łukoml) i 1681 r. (Drohiczyn). Znajdują się tu też drobne wpisy dotyczące Wilna z 1685 i 1686 r.

Trzy franciszkańskie inwentarze muzyczne stanowią bardzo skromną część spisanych jednostek. Oczywiście nie w każdym konwencie franciszkańskim mógł

⁹ M.A. Dettlaff, *op. cit.*, s. 108–109, 137–138.

¹⁰ M. Perz, *Inwentarz przemyski (1677)*, „Muzyka”, R. 19, 1974, nr 4, s. 47.

¹¹ M.A. Dettlaff, *op. cit.*, s. 110.

¹² K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2: 1517–1795, Kraków 1938, s. 193.

istnieć zespół wokально-instrumentalny, ale wiemy, że w II połowie XVII w. we franciszkańskiej prowincji litewsko-ruskiej działały jeszcze kapele w Wilnie i Pińsku. Znanе są obecnie nazwiska kilku wileńskich i pińskich muzyków¹³.

Inwentarzy muzycznych franciszkanów z Drohiczyzna nad Bugiem i Lwowa (klasztór i kościół pw. Znalezienia Świętego Krzyża) dotychczas w ogóle nie znano, jedynie wspomniany inwentarz przemyski z 1677 r. wprowadzono do obiegu naukowego w 1974 r.¹⁴

Omawiany wolumin rękopiśmienny zawierający trzy nowo odnalezione inwentarze franciszkańskich muzykaliów przeglądało wielu uczonych różnorodnych specjalności, pochodzących z różnych państw, jednak nikt dotychczas nie zwrócił uwagi na ich znaczenie dla badań historii muzyki w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Charakterystyka inwentarzy muzykaliów z klasztorów w Drohiczyźnie nad Bugiem, we Lwowie i w Przemyślu (II)

Inwentarze muzykaliów spisano w latach 1675–1681. Liczba kompozycji w nowo odnaniezionym inwentarzu przemyskim, oznaczonym dla celów badawczych II, znacznie przewyższa inwentarz drohiczyński i lwowski.

Tabela 1. Datowanie inwentarzy i liczba zawartych w nich pozycji

Konwent	Datowanie	Liczba pozycji
Drohiczyn nad Bugiem	(1679?) 1681 (data poprawiona)	117
Lwów	1675–1679	157 (z tego 41 pozycja z konwentu bernardyńskiego) ¹⁵
Przemysł (inwentarz II)	1678	353

Obydwa inwentarze przemyskie zostały sporządzone przez tego samego skryptora. Inwentarz II obejmuje o 30 kompozycji więcej niż inwentarz I, można więc przyjąć/ przypuścić, że dopisane utwory znalazły się w zbiorze między 1677 a 1678 r.¹⁶

Wśród uzupełnionych kompozycji dominują koncerty kościelne, które były najpopularniejszym gatunkiem wokально-instrumentalnej muzyki religijnej XVII

¹³ *Słownik muzyków polskich*, red. J.M. Chomiński, t. 1, Kraków 1964, s. 251.

¹⁴ M. Perz, *op. cit.*, s. 44–69.

¹⁵ Okoliczności, w jakich zbiór bernardyński znalazł się w inwentarzu muzykaliów klasztoru Franciszkanów lwowskich, nie zostały dotąd poznane.

¹⁶ A. Dacewicz, *op. cit.*, s. 147.

stulecia, stąd wydaje się oczywiste, że i franciszkanie przemyscy takie utwory stale gromadzili i zapewne sukcesywnie włączali do repertuaru swojej kapeli.

Jedynie w zapisach dwóch z wymienionych 30 utworów obok tytułu zostało podane nazwisko kompozytora. Adnotacje: „Jacobi Charissimi” i „Jacobo Charissimo” wskazują na autorstwo rzymskiego twórcy Giacomu Carissimiego (1605–1674). Jego utwór zanotowany w inwentarzu jako „Viderunt te D’ne A2 Canto et Basso Jacobi Charissimi” był wydany drukiem w 1647 r. (Rzym) i 1670 r. (Konstancja)¹⁷. Nie wiadomo, czy w Przemyślu korzystano bezpośrednio z któregoś z wydań drukowanych czy z jakiegoś przekazu odpisu ręcznego. Interesująco przedstawia się obsada i instrumentarium w spisanych dziełach.

Tabela 2. Wielkość obsady i instrumentarium kompozycji

Konwent	Obsada	Instrumentarium
Drohiczyn nad Bugiem	ponad połowa kompozycji 2-, 3-, 4-głosowych, sporo wykonywano dzieł 5-, 6-głosowych, grywano także 8-, 9- oraz 12- i 16-głosowe	najczęściej wymienia się skrzypce i wiole
Lwów (franciszkanie)	czwarta część utworów to kompozycje 3-głosowe, prawie połowa utworów to dzieła 4-, 5-, 6-głosowe, reszta: 8-, 16- i 19-głosowe	najczęściej instrumenty smyczkowe, w jednym miejscu jest instrument dęty ¹⁸
Lwów (bernardyni)	prawie połowa utworów to kompozycje 5-głosowe	prawie nie ma wpisów, kilka dotyczy instrumentów smyczkowych
Przemyśl (inwentarz II)	większość utworów to kompozycje od 2 do 8 głosów, reszta od 9 do 20 głosów	przeważają skrzypce i wiole

Kompozycje w inwentarzach muzycznych: drohiczynskim i lwowskim wskazują, że w kapelach przeważały dzieła na skład od 2 do 6 głosów. Prawdopodobnie przy okazji świąt i uroczystości skład mógł się zwiększać do 8–9 oraz 12, 16 lub 19 głosów.

Wydaje się, że skład kapeli przemyskiej był większy niż zespołów muzycznych w Drohiczynie i Lwowie, gdyż w inwentarzu występuje wiele kompozycji od 7 do 13 głosów. Kamil Kantak w 1938 r. pisał, że „uroczystości kościelne odbywały się z towarzyszeniem muzyki i to nie tylko organu ale i orkiestry. Czy używano jej przy sumie, w ogóle przy mszach, nie mamy świadectwa, nie oszczędzono jednak podczas nabożeństw dodatkowych. Tak zapisano

¹⁷ A.V. Jones, *Giacomo Carissimi*, w: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, red. S. Sadie, J. Tyrell, t. 5: *Canon to Classic rock*, wyd. 2, London 2001, s. 143–144. Współcześnie utwór wydano w 1982 r.

¹⁸ [L72] *Benedicam Dnum A3 Can: Viol et Corne*.

z Przemyśla, że przy uroczystościach pasyjnych trzeba wziąć przynajmniej sześciu muzyków¹⁹. Możliwe, że przebadanie ksiąg przychodu i rozchodu klasztoru przemyskiego z tego okresu wniosłoby dodatkowe informacje na temat kapeli, która wykonywała wymienione w inwentarzach utwory²⁰.

O muzyce w klasztorze w Drohiczynie wiadomo ze źródła zakonnego z 1693 r., że franciszkanie „przyodziewali skrzypków, trębaczów y dyszkanta, skrzypce naprawiali, struny kupowali, muzykantom odzież sprawowali”²¹.

W przypadku dyszkanta chodzi zapewne o chłopca wykształconego wokalnie poza klaszturem lub kształconego muzycznie w konwencie, śpiewającego głosem wysokim, a później, podczas mutacji być może szkolonego na instrumentalistę. Zapis o trębaczach mógł odnosić się do puzonistów lub kornecistów. W wypadku skrzypków nie wiadomo, czy chodziło tylko o skrzypków, czy też i o wiolistów.

Większość kompozycji zanotowanych w odszukanych inwentarzach jest anonimowa. Trudno ustalić nazwisko poszczególnych kompozytorów, dlatego tylko częściowo można wnioskować o percepcji utworów kompozytorów zagranicznych i miejscowych w danych ośrodkach czy franciszkańskim zgromadzeniu zakonnym.

W odczytanych we franciszkańskich inwentarzach muzycznych imionach i nazwiskach kompozytorów przeważają autorzy polscy i włoscy tworzący na terenach Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a dzieła kompozytorów działających poza granicami państwa są rzadkością.

Najczęściej wymieniani w inwentarzach kompozytorzy to Marco Scacchi (1602–1662), Marcin Mielczewski (1605–1651) – monogram „M.M.”, Franciszek Cezarius (XVII w.), Maciej Herman Wronowicz (ok. 1645 – ok. 1700), Giovanni Antonio Rigatti (ok. 1613–1648).

Z nazwisk autorów kompozycji odczytanych w inwentarzach wynika, że repertuar kapel opierał się na kompozycjach autorów żyjących w I połowie XVII w. albo na przełomie I i II połowy XVII w. Najnowocześniejsze dzieła muzyczne, np. włoskich autorów, nie zawsze szybko trafiały do repertuaru franciszkańskich zespołów wokально-instrumentalnych prowincji litewsko-ruskiej.

Tytuły kompozycji w inwentarzach muzycznych grupowano czasami wedle przeznaczenia liturgicznego, np. na nieszpory, a czasami według przynależności gatunkowej, stąd powstają kłopoty w określeniu gatunku muzycznego. Najczęściej występują msze, litanie, koncerty, motety.

¹⁹ K. Kantak, *op. cit.*, s. 247.

²⁰ Na temat ksiąg przychodu i rozchodu klasztoru przemyskiego zob. W. Łyjak, *Organy w kościołach franciszkanów konwentualnych na terenie Małopolski*, „Studia Franciszkańskie” 1999, t. 10, s. 289–326. Według W. Łyjaka zachowały się księgi *Liber expensarum* lub *Expensa* z lat 1636–1648, 1649–1658, 1676–1681, 1682–1689, 1689 oraz kolejne, które wspólnie z T. Maciejewskim przebadali kilkadziesiąt lat temu. Autorce dotychczas nie udało się odszukać podanych przez W. Łyjaka ksiąg franciszkańskich.

²¹ E. Borowski, *Działalność franciszkanów w Drohiczynie nad Bugiem od schyłku XIV wieku do 1832 roku*, „Studia Teologiczne – Białystok – Drohiczyn – Łomża” 1992, t. 10, s. 189.

Tabela 3. Współczynnik procentowy nazwisk i inicjałów w inwentarzach oraz wymieniani kompozytorzy

Konwent	% nazwisk inicjałów	Kompozytorzy
Lwów	franciszkanie	18,9% Marcin Mielczewski (1605–1651), Franciszek Cezarius (XVII w.), Maciej Herman Wronowicz (ok. 1645 – ok. 1700), kompozytorzy bliżej nieznanymi – Michał Brodowicz i Stanisław Jankowski, a także M.S. (? Marco Scacchi – 1602–1662), B.P. (? Bartłomiej Pękiel – zm. 1670)
	bernardyńni	41% Marcin Kreczmer (1631–1696), Giulio Bruschi (Brusco) (ok. 1580–1629), Tarquinio Merula (1594/1595–1665), Leonardo Gallerana (ok. 1580–1631), W. Dembołęcki (Dębołęcki) (ok. 1585 – między IX 1645 a II 1647) ²² , nieznanymi kompozytor Stanisław Jankowski, M.M. (? Marcin Mielczewski – 1605–1651), M.S. (? Marco Scacchi – 1602–1662), J.B. (? Jan Brant – 1554–1602), B.P. (? Bartłomiej Pękiel – zm. 1670)
Drohiczyn nad Bugiem	27%	Giovanni Antonio Rigatti (ok. 1613–1648), Giovanni Battista Chinelli (1610–1677), Oratio Tarditi (1602–1677) lub Paolo Tarditi (II połowa XVI w. – 1649), Alessandro Grandi (ok. 1586–1630) lub Alessandro Grandi (1638–1696), Jan Krener (XVII w.), Maciej Herman Wronowicz (ok. 1645 – ok. 1700), Jacek Hyacinthus Różycki (ok. 1635 – między 30 VI 1703 a 31 XVII 1704), Franciszek Cezarius (XVII w.), Andrzej Chyliński (koniec XVI w. – po 1658), W. Dembołęcki (ok. 1585 – między IX 1645 a II 1647) ²³ , M.S. (? Marco Scacchi – 1602–1662), M.M. (? Marcin Mielczewski – 1605–1651)
Przemysł (inwentarz II)	12,8%	Tarquinio Merula (1594/1595–1665), Philipp Friedrich Buchner (1614–1669), Giacomo Carissimi (1605–1674), Antonio Bertali (1605–1669), Giovanni Antonio Rigatti (1615–1649), Vincenzo Scapitta (1584–1656) ²⁴ , B.P. (? Bartłomiej Pękiel – zm. 1670), M.M. (? Marcin Mielczewski – 1605–1654), Marco Campuana (? Mario Capuana – ok. 1600–1647)

Tabela 4. Gatunki muzyczne

Konwent	Gatunki muzyczne
Drohiczyn nad Bugiem	msze, litanie, koncerty, motety, <i>quodlibet</i>
Lwów (franciszkanie)	msze, koncerty, motety
Lwów (bernardyńni)	litanie, (utwory na nieszpory)
Przemysł (inwentarz II)	najwięcej – koncerty i motety, a także sonaty, msze i requiem, dialogi, litanie, arie, canzony, <i>quodlibet</i>

²² [L157] F A Debotecki Te Deum Laudamus A5.

²³ [D63] Jubilate Universi Populi a8 Padre Chilinski, [D26] Laetatus Su' Alberto Oebotechi.

²⁴ [PII 189] Concerto. Vincet 10 Scapita. [164].

W inwentarzach drohiczyńskim²⁵ i przemyskim²⁶ występuje *quodlibet* (łac. „co się podoba”). Jest to popularna, zwłaszcza w XVI i XVII w., forma polegająca na współdziałaniu kilku znanych melodii bądź melodii z różnymi tekstami o odmiennym charakterze²⁷. Te utwory raczej mogły być grane po obrzędach liturgicznych, np. w czasie poczęstunku po odpuście lub po kapitułach różnego szczebla.

Znaczenie odszukanych źródeł muzycznych dla badań nad muzyką barokową Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a także muzyką franciszkanów

Odnalezione inwentarze muzyczne potwierdzają, że w II połowie XVII w. w klasztorach franciszkańskich istniały kapele wokalnie-instrumentalne mające mniej lub bardziej zasobny repertuar muzyki tworzonej na terenie ówczesnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz importowanej z Włoch.

Odszukanie trzech inwentarzy stwarza możliwość zobaczenia, jak wyglądała sytuacja wewnątrz samego zakonu braci mniejszych konwentalnych w II połowie XVII w. Muzyczny inwentarz przemyski II w wielu miejscach uzupełnia inwentarz muzyczny przemyski z 1677 r., konkretyzując autora kompozycji i skład wykonawczy. Odnalezione franciszkańskie inwentarze obrazują preferencje repertuarowe, wielkość obsady, prezentują muzyczne gatunki kompozycji wykonywanych w kościołach i klasztorach franciszkańskich prowincji litewsko-ruskiej w II połowie XVII w. przez kapele wokalnie-instrumentalne wówczas istniejące. Uzupełniają wiedzę na temat dzieł muzycznych takich znanych kompozytorów jak Marcin Mielczewski (1605–1651) czy Marco Scacchi (1602–1662). Wnoszą skromną informację na temat kompozytorów-zakonników franciszkańskich: Andrzeja Chylińskiego (koniec XVI w. – po 1658), W. Dembołęckiego (ok. 1585 – między IX 1645 a II 1647), Vincenza Scapitty (1584–1656), podając pojedyncze kompozycje ich autorstwa²⁸.

Tylko szczegółowe przebadanie wszelkich pozostałych źródeł, dotyczących konwentów franciszkańskich, może przynieść rezultat. Inwentarze franciszkańskie

²⁵ [D85] Hodie apparuerunt a3. quolibet.

²⁶ [PII 30] Mot Dequolibet Sancto. [29].

²⁷ A. Valentaitė, A. Versekenaitė, *Kvodlibeto kompozicinių principų apraškos XX a. koliažuose*, „Lietuvos Muzikologija” 2013, t. 14, s. 136–137.

²⁸ Na temat kompozytorów franciszkańskich zob.: B. Przybyszewska-Jarminińska, *Wojciech Dembolecki, Andrzej Chyliński, Vincenzo Scapitta et al. Franciscan musicians in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 17th century*, w: *Musicologie sans frontières/ Muzikologija bez granica/ Musicology without Frontiers. Svečani zbornik za Stanislava Tuksara/ Essays in Honour of Stanislav Tuksar*, red. I. Cavallini, H. White, seria: „Muzikološki zbornici”, t. 13, Zagreb 2010, s. 97–112; B. Przybyszewska-Jarminińska, *Vincenzo Scapitta da Valenza i inni. O franciszkańskich muzykach związanych z patronem polskich Wazów*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2011, t. 9, s. 59–75.

z II połowy XVII w., z czasów prowincji litewsko-ruskiej, zostały niedawno odnalezione w Wilnie podczas dokładnego przeglądania wszystkich rękopisów dotyczących klasztoru i kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny franciszkanów wileńskich.

Odszukane inwentarze niestety zaginionych dzieł nie zastąpią, wzbogacają jednak wiedzę o kompozycjach grywanych w XVII w., a także stwarzają możliwość rozpoznania chociażby niektórych utworów w innych źródłach, usłyszenia ich na nowo.

Franciscan Musical Inventories from second half of the Seventeenth Century in the collection of the Vilnius University Library Summary

Research in the Manuscript Section of the Vilnius University Library has revealed three inventories, dating to the second half of the Seventeenth Century, containing musical documents of Franciscan ensembles active in Lvov, Drohiczyn and Przemyśl.

The musical inventories of the Franciscan friars from Drohiczyn and Lvov (the Friary and Church of the Finding of the Holy Cross) have remained completely unknown till now, with only the 1677 inventory of Przemyśl known to the scholarly community since 1974. The newly discovered musical inventory from Przemyśl complements, in numerous areas, the Przemyśl inventory from 1677, providing more accurate information on the authors of musical works and their performers.

In 2012, a critical edition of the three musical inventories appeared in an article from *W nurcie franciszkańskim* (Franciscan Trends), published by the Krakow-based Franciscan Scientific Association. This paper, therefore, focuses on presenting the contexts in which these lists of musical works were compiled and on a comparison of repertoires of the Conventual Franciscan ensembles active in the Seventeenth Century in Lvov, Drohiczyn and Przemyśl.

The newly discovered Franciscan inventories show the preferred repertoire, the number of musicians and the musical genres performed in the Franciscan churches and friaries in the Lithuanian and Ruthenian Province in the second half of the Seventeenth Century by contemporary vocal and instrumental ensembles. They provide more information about musical works by such renowned composers as Marcin Mielczewski (1605–1651) or Marco Scacchi (1602–1662). They also contain scant information on Franciscan composers Andrzej Chyliński (post 1658), W. Dembołęcki (c. 1585 – c. 1647), Vincenzo Scapitta (1584–1656), citing, respectively, single works of theirs.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Rękopisy W. Zahorskiego, Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas, F.1135, Ap.8, B.10.

Źródła drukowane

Saliba A.G., *I Francescani Conventuali in Russia e Lituania. Documentazione storica (sec. XIII–XX)*, San Ġwann 2002.

Opracowania

- Borowski E., *Działalność franciszkanów w Drohiczynie nad Bugiem od schyłku XIV wieku do 1832 roku*, „Studia Teologiczne – Białystok – Drohiczyn – Łomża” 1992, t. 10, s. 159–207.
- Dacewicz A., *Franciszkańskie inwentarze muzyczne z II połowy XVII wieku*, „W nurcie franciszkańskim” 2012, t. 19, s. 139–170.
- Detlaff M.A., *Bracia Mniejsi Konwentualni w Wilnie do 1864 roku*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, mps.
- Gogola Z., *Organizacja i działalność franciszkanów na ziemiach polskich w latach 1234–1939*, w: *Franciszkanie i klaryski w Wielkopolsce od XIII do XIX wieku. Katalog wystawy*, Gniezno 2008, s. 9–32.
- Jones A.V., *Giacomo Carissimi*, w: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, red. S. Sadie, J. Tyrrell, t. 5: *Canon to Classic rock*, wyd. 2, London 2001, s. 135–144.
- Kantak K., *Franciszkanie polscy*, t. 2: *1517–1795*, Kraków 1938.
- Makarczyk J., *Kustodia Grodzieńska Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w latach 1687–1832*, Grodno 2006.
- Perz M., *Inwentarz przemyski (1677)*, „Muzyka”, R. 19, 1974, nr 4, s. 44–69.
- Przybyszewska-Jarmińska B., *Historia muzyki polskiej*, t. 3: *Barok*, cz. 1: *1595–1696*, Warszawa 2006.
- Przybyszewska-Jarmińska B., *Vincenzo Scapitta da Valenza i inni. O franciszkańskich muzykach związanych z patronem polskich Wazów*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2011, t. 9, s. 59–75.
- Przybyszewska-Jarmińska B., *Wojciech Dembolecki, Andrzej Chyliński, Vincenzo Scapitta et al. Franciscan musicians in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 17th century*, w: *Musicologie sans frontières/ Muzikologija bez granica/ Musicology without Frontiers. Svečani zbornik za Stanislava Tuksara/ Essays in Honour of Stanislav Tuksar*, red. I. Cavallini, H. White, seria: „Muzikološki zbornici”, t. 13, Zagreb 2010, s. 97–112.
- Słownik muzyków polskich*, red. J.M. Chomiński, t. 1, Kraków 1964.
- Valentaitė A., Versekėnaitė A., *Kvodlibeto kompozicinių principų apraškos XX a. koliažuose*, „Lietuvos Muzikologija” 2013, t. 14, s. 135–151.

Alicja Dacewicz – mgr sztuki, nauczycielka muzyki w Gimnazjum im. św. Jana Bosko w Jałowie, organistka w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, współpracuje z wileńską sekcją Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie. Interesuje się historią Kościoła na Litwie. Autorka artykułów muzykologicznych dotyczących życia muzycznego zakonu braci mniejszych konwentualnych. E-mail: adacevic@gmail.com